

Územná identita, štát a euroobčianstvo

Alexander Križan

Abstract

The main aim of this project was to stress the importance of regions development on the basis of respect for relations created by the generations of regions inhabitants. To make the project for territorial units development, established by government, we have to know not only the economical, geographical datas of these territorial units, but also historical, cultural values, which determinated the characteristic relationships between people. Territorial identity is one of the most important factor of region compactivity. According the territorial identity people identify with concrete territory. Indicators of succesfull regional policy except for statistics facts about increasing life level and demography are so-called latent factors as patriotism, links with habits and traditions. The most appropriate mean for achieving harmony relations inside or between the regions is consistently investigation of regions sociology, as its inseparable part. Project is intended to define relations between territorial identity and the way of creation the territorial units by administrative and geopolitical means.

Kľúčové slová: Európska únia, územná identita, lokalita, región, štát, proces, vlastenectvo, spolupatričnosť, hodnoty, hierarchia, vzťahy, euroobčianstvo, tradície, zvyky, vyšší územný celok, transformácia, harmónia, racionalita, iracionalita, postoj, kontinuita.

Úvod

Téma územnej identity je v súčasnosti pre krajiny Európskej Únie (EÚ) jednou z priorit, ktoré musia vyriešiť v súvislosti so vzťahmi, ktoré vznikajú na pôde EÚ. Tradície a zvyky, ktoré sú ohraničené územím štátu sa dostávajú do kultúrneho stretu s inými tradíciami a zvykmi. Názory na také dôležité pojmy akými sú vlastenectvo, či občianska spolupatričnosť dostávajú v súvislosti s novým Domovom celkom odlišný rozmer chápania. Identita spojená s územím, ktorá doteraz poskytovala pre jedinca alebo skupiny pocit bezpečia a istoty, má byť, aj podľa plánov obsiahnutých v tzv. Lisabonskej zmluve, postupne a systematicky pretransformovaná do úplne novej identity. To, akým spôsobom bude schopná politická reprezentácia Slovenska reagovať na nové podmienky a zároveň obhajovať rovnocenné partnerstvo v Európskej únii v budúcnosti, bude rozhodujúcim faktorom nielen pre zachovanie našich tradícií, svojbytnosti, či národnej hrdosti, ale aj pre osvojenie si novej identity - identity Euroobčana.

Aby proces, v ktorom sa táto transformácia identity udeje, bol čo najkratší a zároveň mal prirodzený priebeh, je veľmi dôležité poznať nielen cieľ, ale predovšetkým prostriedky, ktorými sa dosiahne. Citlivý vzťah k odlišnostiam jednotlivých regiónov a vytvorenie harmonického prepojenia medzi tradíciami a modernými prvkami, medzi racionalitou a iracionalitou, sú tými prvkami, ktoré by mali mať na zreteli inštitúcie štátu, ktoré zodpovedajú nielen za budúcnosť Európy, ale predovšetkým za budúcnosť Slovenska a jeho občanov.

V texte sa zameriam na predstavenie pojmu územnej identity, sústredím pozornosť na riešenie vzťahu a úzkej súvislosti medzi územnou identitou a nutnosťou rešpektovania harmonickosti a tradicionality pri vytváraní nových štátnych správnych celkov a zároveň poukážem na nevyhnutnosť rešpektovania zákonitostí, súvisiacich s osobným a vnútorným identifikovaním sa človeka k územiu.

Cieľom môjho uvažovania je poukázať na dôležitosť rozvoja regiónov na princípe rešpektovania vzťahov, ktoré sa v týchto regiónoch vytvárali po generácie jeho obyvateľov. Aby sme vedeli vytvoriť plánovitý rozvoj územných celkov, musíme spoznať nielen ekonomické a geografické rozmery takýchto územných celkov, ale i historické, kultúrne a duchovné hodnoty, ktoré určili charakteristické vzťahy medzi ľuďmi.

Jedným z rozhodujúcich faktorov kompaktnosti regiónu je územná identita, ktorou sa stotožňujú ľudia s konkrétnym územím. Meradlom úspešnej regionálnej politiky sú preto okrem štatistických ukazovateľov stúpajúcej životnej úrovne a demografických činiteľov, aj takzvané latentné činitele akými sú hrdosť, vlastenectvo, spätosť s tradíciami a zvykmi, a pod. Najvhodnejším prostriedkom na dosiahnutie harmónie vo vzťahoch vo vnútri regiónu, ale i medzi regiónmi navzájom, je dôsledné skúmanie sociológie regiónov, ktorej neoddeliteľnou súčasťou je aj územná identita.

Územná identita

K vyjadreniu územnej identity hádam najpresvedčivejšie poslúži vyjadrenie určitého stupňa spolupatričnosti, zjednotenia, stotožnenia, alebo konkrétne znaky správania, ktoré vyjadrujú odlišnosť s iným typom správania. Pri územnej identite ide teda zrejme o spoločné a nezameniteľné charakteristické prejavy ľudí najrôznejšieho veku, vzdelania, či názorov pri

konkrétnych situáciách a v konkrétnom čase, ktorými sa samy identifikujú ako obyvatelia konkrétneho územia a nie iného.¹

Jednoduchým príkladom, ktorý by hádam najlepšie charakterizoval identifikáciu jednotlivca k územi, skupine, národu, či krajine, sú športové zápolenia, kedy sa veľmi jednoducho „tábory“ delia na našich a tých druhých. Každý chápe pritom jednoznačne, kto sú tí naši. Územnou identitou preto chápeme taký komplex, respektíve súbor hodnôt, s ktorými sa my a tí naši stotožňujeme.² Toto stotožnenie svedčí o samo-identifikácii nielen k hodnotám, ale predovšetkým k ľuďom, ktorí prejavujú taktiež stotožnenie s týmito hodnotami. Tu je namieste otázka týkajúca sa národnej hrdosti, alebo lokálnej či regionálnej hrdosti vo vzťahu k tomu, či jedinec alebo skupina je ochotná vôbec zdieľať a stotožniť sa s hodnotami, ktorých prevzatie znamená aj konkrétnu zodpovednosť za konkrétne činy. Také činy a postoje, ktoré nezodpovedajú uznávaným hodnotám na konkrétnom mieste a v čase spôsobujú, alebo môžu spôsobiť, diferenciáciu tak jedinca, ako i celého kolektívu (môžu vyvolať aj segregáčny proces – pozn.). Preto vlastne samotnou územnou identitou musíme chápať nielen stotožnenie sa s určitým územným teritóriom, ale predovšetkým myšlienkové, respektíve duchovné stotožnenie sa s určitými hodnotami, platiacimi na danom území.³

Proces vytvárania územnej identity

Proces, v ktorom sa vytvára územná identita u jednotlivca je samotným procesom poznávania hodnôt. V takomto procese evidentne zohráva jednu z najdôležitejších úloh faktor ľudského mozgu, ktorý poznáva, analyzuje, triedi, ukladá a pamätá si konkrétne zvyky, postoje a správanie sa v určitých situáciách. Takýto súbor informácií sa samozrejme výrazne rozširuje v procese vzdelávania a životnými skúsenosťami. Preto môžeme hovoriť aj o určitých stupňoch alebo hierarchii územnej identity.⁴

Človek, ktorý celý svoj život prežije na jednom mieste na vidieku, kde sa venuje dlhodobo rovnakým činnostiam (hospodári, stýka sa s rovnakými ľuďmi a pod.) a človek, ktorý pochádza z rovnakého miesta, ale je sčítaný, scestovaný a možno aj všeobecne známy, pretože dosiahol určité uznanie svojich vedomostí, môžu prijať a uznávať síce totožné hodnoty danej lokality (lokálna územná identita), ale je veľmi pravdepodobné, že v druhom

¹ Gajdoš, P. (2002): *Človek, spoločnosť, prostredie*. Bratislava: SAV, s. 45.

² Vencálek, J. (1999): *Protisměry územní identity*. Český Těšín: OLZA, s. 16.

³ Tamtiež, s. 26.

⁴ Tamtiež, s. 26.

prípade sú tieto hodnoty rozšírené ešte o hodnoty platiace aj mimo tejto lokality, ako región, štát, zahraničie a pod.⁵

Ako konkrétny príklad by som rád uviedol príklad vysokoškolského pedagóga žijúceho dlhé obdobie v hlavnom meste, v Bratislave, ale pochádzajúceho zo Záhorskej obce. Zmienovaný profesor pri návšteve svojej rodiny a priateľov automaticky používa pri rozhovore s nimi nárečie, ktoré sa používa v danej lokalite a zvyky, ktoré sú zaužívané v prostredí priateľov. Dokonca si nedovolí odmietnuť ani ponúkanú slivovicu i keď takmer nepožíva alkoholické nápoje. Zaujímavé je aj to, že naopak toto porovnanie neplatí, t.j. pri návšteve rodiny zo Záhoria u neho v Bratislave sa neprispôsobujú návštevníci zvyklostiam mesta, ale opäť profesor sa správa tak, ako by bol na návšteve na Záhorí.

Tento psychologický faktor, alebo aspekt, ktorý zohráva veľmi významnú rolu pri identifikovaní sa a stotožnení s určitou skupinou, či spoločnosťou, svedčí o tom, že identita, ktorú človek pociťuje k určitému územiu má oveľa väčší význam pre samotného jedinca pri udržiavaní vzťahov a to nezávisle od toho, kde sa momentálne nachádza. Pri územnej identite jedinca teda funguje vzťah na princípe „akceptovať a byť akceptovaný“ presne v tom prostredí, kde sú tí naši.⁶

Vzťah človeka k územiu

Každý občan je zjednotený s územím štátu nielen prostredníctvom hodnôt, ktoré prijal sám ako znaky svojho vzťahu s najbližším prostredím⁷, ale je nútený prijať aj celoštátne uznávané hodnoty, t.j. súbor všetkých vzťahov, ktoré štát upravuje prostredníctvom zákonov a nie formou konsenzu pri akceptácii územnej identity. To svedčí o tom, že vytváranie samotných hodnôt, ako zjednocujúceho prvku pre identifikovanie sa s určitým územím, sa nedeje v procese vytvorenia štátneho útvaru, ktorý následne určí hodnoty, ale presne v opačnom slede, t.j. štát sa vytvára ako výslednica tvorby hodnôt. Samozrejme, že poznáme veľmi veľa príkladov vytvárania štátnych útvarov, alebo pripájania území k už existujúcim štátom, ale práve takéto postupy sú dôkazom toho, že takýto útvar akosi nefunguje na princípe dobrovoľnej akceptácie.⁸ Výslednicou územnej identity, ktorá sa vzťahuje na územie štátu,

⁵ Falťan, E.; Gajdoš, P. (1995): *Marginálne územia na Slovensku - história a súčasnosť*. In: Sociológia, č. 1-2, s. 112.

⁶ Gajdoš: *Človek, spoločnosť, prostredie*, s. 46.

⁷ Vencálek: *Protisměry územní identity*, s. 52.

⁸ Rochel, W. (2000): *Budúcnosť je Európa regiónov*. In: Verejná správa, č. 25/200, 8.12.2000, s. 18.

má byť totiž vlastenectvo a občianska hrdosť (zámerne neuvádzam národná), čo nie je možné dosiahnuť ani hlasovaním, ani zákonmi a tobôž nie násilím. Samotná identita človeka, ako vzťah k určitému územiu, sa preto môže chápať v konkrétnych hierarchických úrovniach, čím sa rozumie identita k obci, lokalite, regiónu, štátu, makroregiónu (napr. Karpatskej Kotline, Strednej Európe, Európe a pod.), pričom postupný vývoj tejto identity predurčuje aj postupné identifikovanie sa jedinca alebo skupiny od menšieho územia k väčšiemu. Najprv teda dochádza k identifikovaniu sa s bezprostredným okolím a postupne môže dochádzať k hierarchickému posunu až k tzv. kozmopolitizmu. Zároveň tak môže dochádzať v určitej fáze k potlačeniu chápania územnej identity ako niečoho, čo zákonite musí súvisieť so štátom alebo národom. Názorným príkladom je súčasné budovanie štruktúr budúceho „superštátu“, Európskej Únie, kde dochádza k presadzovaniu projektu riadeného budovania identity pre členov EÚ, t.j. pre občanov, ktorí si v tomto procese majú osvojovať hodnoty iných štátov. V tomto procese, samozrejme, nesmie dochádzať k postupom, ktoré by smerovali k vytvoreniu akejsi spoločnej, jednej identity pre všetkých, ale naopak, musí sa zachovať takzvaná hierarchická dynamika, ktorá predpokladá postupný prienik a prelínanie hodnôt, ktoré prinášajú jednotlivé členské krajiny do EÚ. Proces budovania EÚ by teda v žiadnom prípade nemal byť procesom potlačania malých veľkými, alebo procesom nutného prispôsobenia sa malých národov veľkým, ale práve naopak, musí dochádzať k vzájomnému obohateniu a rešpektovaniu.⁹ Týmto spôsobom je možné vyjadriť aj základný zmysel identity jednotlivca, či obyvateľov v priestore a čase, ktorým je zachovanie kontinuity medzi minulým a budúcim, medzi tradíciami a inovačnými prvkami, teda vyjadriť samotný proces vo vývoji územnej identity. Takýmto chápaním rešpektovania identity je možné potom uvažovať aj o posilňovaní harmonickosti akéhokoľvek územného celku, pretože sa zachováva multikulturálny charakter časti a zároveň sa vytvárajú nové možnosti pre samotný celok.

Treba podotknúť, že v súčasnosti je veľmi ťažké hovoriť o akejsi územnej identite v geografických hraniciach EÚ. Každý občan konkrétneho štátu má totiž problémy už aj s chápaním územnej identity v hraniciach vlastného štátu. Činitele, akými sú migrácia a vplyv vonkajšieho prostredia do značnej miery premiešali historické hodnoty a cesta tzv. národných štátov, zdá sa to aspoň v Európe, sa chýli ku koncu.¹⁰ Proces akejsi makro - územnej identity v hraniciach EÚ môže byť preto úspešne realizovaný výhradne na báze uznania hodnôt, ktoré

⁹ Vencálek: *Protisměry územní identity*, s. 68-67.

¹⁰ Mesežnikov, G. (ed.) (2002): *Volby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO, s. 32.

prinášajú regióny jednotlivých krajín. Pritom sa EÚ nesmie zároveň stať uzatvorenou inštitúciou pred širším svetom, kde je prechod od tradícií k moderne pomalší, čo však pre samotnú EÚ vôbec nemusí znamenať negatívnu hodnotu. Pri vytváraní jednotného európskeho štátu vo forme EÚ máme pocit, že vstupujeme do zvláštneho laboratória, kde bude v blízkej budúcnosti dochádzať najprv k rôznym identifikáciám „chemikálií“ v podobe širokej palety hodnôt, zvykov alebo tradícií, a je teda možné, že ich vzájomnými reakciami vzniknú aj nové prvky – hodnoty, ktoré budú považované každým Európanom za symboly vlastnej územnej identity.¹¹ To je však, pravdepodobne, vo výhľade iba vo veľmi vzdialenej budúcnosti.

Pravdepodobnejší je taký vývoj, že tzv. tradične silné štáty a národy, (ekonomicky, tradíciami, kultúrou, politicky a pod.), majú vždy tendenciu vracat' sa k osvedčeným hodnotám ako náhle začnú pociťovať akýkoľvek druh vlastného ohrozenia, kultúrne, ekonomicko -hospodárske, politické, alebo keď nastáva kríza vo vzťahoch s okolím. Preto aj samotné európske spoločenstvo má len teoretickú šancu stať sa superštátom s jednotiacou územnou identitou a to napriek tomu, že súčasný model je po materiálnej stránke, akými sú ekonomika, obrana, riešenie kríz v Európe a vo svete, konkurencia voči iným kultúram atď., geniálnym mechanizmom pokroku. Ako však poznáme z histórie, či už vzdialenejšej alebo blízkej, duchovný pokrok a rozvoj nestačia držať krok a také rýchle tempo, akým sa musia hľadať nové a nové zdroje na udržanie životnej úrovne najbohatších štátov, respektíve ich elít. To podozrenie, ktorého semená zasiali štáty tzv. starej EÚ v podobe rozdielnych vzťahoch k novým členským, či prístupujúcim krajinám (obmedzenia na trhu práce, voľnom pohybe tovarov, plánovanie hospodárstva namiesto voľného konkurenčného trhu atď.), a ktoré kladie zároveň aj otázku do budúcnosti v podobe: „ Ako bude fungovať rovnocenný vzťah medzi silným a slabým v čase vážnych ekonomických rozhodnutí, alebo v čase silnejúceho tlaku USA ?“, jasne poukazuje na fakt, že v čase kríz sú silnejšie štáty náchylné vracat' sa do starých korýt vlastnej identity. Aby uvedené konštatovania nevyzneli príliš „euroskepticky“, alebo „klausovsky (?), treba veriť v múdrosť súčasných politických reprezentácií krajín EÚ a v to, že v tomto prípade sa myšlienka zjednotenia Európy stane realitou a to aj napriek tomu, že ostatný svet tomu veľmi nepraje a ani neverí.

¹¹ Hilf, R. (1992): *Je regionalizmus cestou k európskemu zjednoteniu?* In: Medzinárodná politika, ročník XVI, č. 10., s. 6-8.

Z histórie poznáme odvážne plány, ktoré boli predchodcami a možno aj inšpiráciou pre súčasných staviteľov superštátu v Európe a len pre zaujímavosť a porovnanie by sme na ne nemali úplne zabudnúť.¹²

-Už v roku 1310 vznikol plán na vytvorenie Spoločnej Kresťanskej Európy a na zriadenie Medzinárodného Rozhodovacieho Tribunálu (Filip Pekný).

-1693 – Plán európskeho mieru a spolužitia národov a etník. Predpokladal vytvorenie spoločného riadenie (William Penn).

-1805 – Zjednotenie Európy vytvorením Knihy Zákonov a Európskeho Právneho Poriadku, ktoré mali platiť pre celú Európu (Napoleon I.).

-1842 – Plán Stredoeurópskej Konfederácie na zjednotenie Maďarov a Slávov (barón Miklós Wesselényi).

-1848 – Manifest zjednotenia Európy (Lamartine).

-1923 – Paneurópsky Plán (gróf Coudenkove Kalergi).

-1925 – Plán Francúzsko- Nemeckého zjednotenia (Edouard Herriot).

-1929 – Plán na vytvorenie Spojených štátov európskych (Aristide Brian).

-1943 – Rada Európy (sir Winston Churchill)

- A napokon vývoj po II. Svetovej vojne ovplyvnili Konrad Adenauer a Robert Schuman, ktorí spustili realizáciu zjednotenia Európy. Po roku 1989 nastal čas na praktickú realizáciu historických myšlienok o spoločnej Európe všetkých národov a regiónov.¹³

Štát a jeho úlohy v procese vytvárania územnej identity

Ako som už uviedol, mať identitu, alebo byť identifikovaný s určitým konkrétnym územím, znamená byť nositeľom takých hodnôt a znakov, ktoré navonok vylučujú zámenu. Zároveň tým však ešte nie je vyjadrený stupeň samotnej identity, pretože tú je možné určiť až pri reálnej a konkrétnej situácii, ktorá si vyžaduje aj konkrétny postoj jednotlivca, alebo skupiny. Všeobecne hovoríme, že jednotlivec, alebo skupina so silnou územnou identitou sa nám javí ako vlastenec, národovec, či patriot (v krajnom prípade aj ako nacionalista). Naopak, jedinec so slabou územnou identitou sa nám javí ako kozmopolita, či liberál. V každom prípade, klasifikácia územnej identity nie je v prvom rade vecou akéhosi geografického vytýčenia

¹² Rochel: *Budúcnosť je Európa regiónov*, s. 18

¹³ Blažek, J.; Uhlíř, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolínium, s. 32-34.

územia, ale je prejavom silného vzťahu jedinca, skupiny, či obyvateľov k tomuto územiu.¹⁴ Reformovanie územia štátu a jeho následné rozdelenie na menšie územné celky štátnou a politickou mocou iba na základe geopolitických kritérií teda nemôže v žiadnom prípade vytvoriť súčasne aj pocit územnej identity obyvateľov. Môže však vyvolať presne opačný efekt, t.j. protireakciu. Prirodzené regióny si žijú vlastným životom a zásahom štátu do kontinuity takýchto prirodzených regiónov štát vlastne zasahuje aj do takých oblastí akými sú vlastenectvo a národná, či občianska hrdosť a v konečnom dôsledku preto najviac stráca samotný štát, respektíve politická moc. Stálosť regiónu, ktorý nemá oporu vo vzťahoch jeho obyvateľov a teda so stotožnením sa s územím, ktoré obýva, nemá zväčša dlhú budúcnosť. Zároveň je však ohrozený aj návrat k predchádzajúcej podobe regiónu, pretože bola narušená kontinuita a harmónia medzi tradíciami a novotvarmi.¹⁵

Vytvorenie regiónu na geopolitickom, alebo ekonomickom princípe, ako sa to udialo aj na Slovensku, teda výrazne môže narušiť prvky tradičných hodnôt, kultúru, ale i vzťah k celku. Nové generácie, ktoré sa rodia do nových podmienok strácajú kontinuitu a strácajú tým aj pocit potreby mať vôbec akúsi územnú identitu. Aj preto často počuť v súčasnosti mladú generáciu hovoriť spôsobom, že nič ich neviaže a nedrží na Slovensku a pri vhodnej príležitosti sú pripravený natrvalo žiť mimo jeho územia. V tomto prípade je zrejmé narušenie harmónie vzťahov v regióne, kde mali zdediť a získať hodnoty, ktorých by sa nevzdávali tak ľahko. Napriek hrubým chybám, ktorých sa politická moc dopustila v procese vytvárania územnej identity, má samotné Slovensko obrovskú výhodu v tom, že ako štát existuje iba krátku dobu a mohlo si dovoliť experimentovať. Tradície a zvyky, ktoré sa vytvárali v jednotlivých lokalitách a regiónoch po dlhé generácie nie sú späť so štátnym útvarom a majú komunitný charakter, preto sú schopné prežiť aj geopolitické narušenie ich integrity. Takéhoto vývoja sme svedkami v súčasnosti, napriek tomu, že najvážnejšie zásahy do integrity a harmónie môžu pociťovať menšinové komunity v štáte, ktoré intenzívnejšie a citlivejšie vnímajú každý zásah do tzv. rozdeľovania ich prirodzených vzťahov. V takých prípadoch sa menšiny snažia o zomknutie prostredníctvom umele vytváraných inštitúcií.

V prípade ak štát nerešpektuje tri základné prvky územnej identity, ktorými sú:

1. sociálno-kultúrna prepojenosť a kontinuita historického vývoja
2. rešpektovanie osobných záujmov obyvateľov regiónov

¹⁴ Vencálek: *Protisměry územní identity*, s. 57.

¹⁵ Blažek, J.; Uhlíř, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolínium, s. 64-66.

3. kultúrna solidarita a spoluúčasť ostatných¹⁶,
môže dôjsť k postupnému oslabovaniu, odlišnému rozvoju a tým aj k veľkým hodnotovým rozdielnostiam medzi regiónmi, čo v konečnom dôsledku oslabí samotný štát.

Európa a regióny

Každé územie má pre svojich obyvateľov, ktorí na ňom žijú veľmi konkrétny význam. Na základe vzťahov, ktoré v danom regióne prevládajú, t.j. na základe toho, či existuje v priestore vyváženosť medzi racionálnosťou a iracionálnosťou (na princípe – nie je všetko dobré, čo je dobré pre mňa), sa ľudia konkrétne rozhodujú a zároveň pestujú v sebe pocit spolupatričnosti s konkrétnym územím a ľuďmi. Samotný človek musí mať pocit, že má zmysel existovať presne tam, kde sa nachádza, kde žije. Ak takýto pocit nemá, alebo ho stratí, nastáva kolízia najprv u jednotlivca, ale nespokojnosť môže byť vnímaná ako reakcia na reálny vývoj situácie v danom regióne a vtedy zasahuje širšie obyvateľstvo. Vzniká tým problém vo vzťahu človeka (ľudí) a daného územia, ktorý môžeme pomenovať ako strata územnej identity. Aby štát plnil zodpovedne a úspešne svoje funkcie smerom von (vonkajšie funkcie štátu), musí byť silný vo vnútri. Aby však takým bol, musí vnímať problémy vyplývajúce z územnej identity svojich občanov. Občan obce, mesta, lokality, regiónu musí mať pocit, že táto obec, mesto, či región sú jeho územím. Iba tak štát môže zabezpečiť obsahovú a štrukturálnu dimenziu svojich regiónov. Vyváženosť a harmonický rozvoj regiónov zároveň bude znamenať ich konkurencieschopnosť napríklad aj v rámci Európskej Únie.¹⁷

Vzhľadom k súčasnej situácii na Slovensku v oblasti vzťahu štátu a regiónov je možné očakávať veľmi „búrlivú budúcnosť“. V historickom kontexte, vytváranie regiónov v iných okolitých krajinách poukazuje na skutočnosť, že dosiahnutie harmónie a vyváženosti medzi racionalitou a iracionalitou, medzi tradíciami a modernou, je rozhodujúcim faktorom k dosiahnutiu spokojnosti oboch strán, t.j. štátu a regiónov. Na Slovensku nie je spokojný ani štát, respektíve existujú diametrálne odlišné pohľady politických síl na súčasné územno-správne členenie, a nie sú spokojné ani regióny, ktoré pociťujú disharmóniu nielen v ekonomicko-hospodárskej oblasti, kde sú značné rozdiely medzi regiónmi v oblasti ekonomiky a hospodárstva, potenciáli, vplyve a rozvoji, ale, a to predovšetkým, aj v oblasti

¹⁶ Vencálek: *Protisměry územní identity*, s. 82.

¹⁷ Mesežnikov, G. (ed.) (2002): *Volby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO, 34.

kultúrno-historickej, kde došlo k vytvoreniu Vyšších Územných Celkov (VÚC) bez ladu a skladu a kde sa uprednostnil národno-politický princíp, pred občianskym. Preto je na mieste otázka, čo vlastne tvorí územie Slovenska. Či sú to štátom umelo vytvorené VÚC, alebo sú to množiace sa euroregionálne zoskupenia a medziobecné samosprávne združenia.

Záver

Súčasný reálny stav a vývoj v Európe i vo svete dáva dostatok dôvodov na názor, že už blízka budúcnosť preverí schopnosť štátov fungovať v spoločenstve EÚ a schopnosť slabších konkurovať silným a dlhodobo sa tvoriacim a fungujúcim regionálnym zoskupeniam, ktoré takisto prešli procesom kryštalizácie, ale v každom prípade sú už v tejto chvíli tradičnými a ich obyvatelia pociťujú silné puto a územnú identitu k nim i ku svojmu štátu. Slovensko je v opačnej situácii, t.j. proces tvorby svojich VÚC urýchlil v záujme rýchleho splnenia európskych kritérií, a po vstupe do EÚ za to tvrdo platí, predovšetkým v podobe neschopnosti slabo pripravených a neharmonických VÚC konkurovať silným regiónom pri získavaní finančných prostriedkov z tzv. eurofondov. Najväznejšou hrozbou a nedostatkom však nie je samotná ekonomická disfunkčnosť a improvizácia, ale z dlhodobého hľadiska je to práve oslabenie územnej identity obyvateľov týchto regiónov. Je teda síce pekné, že vstupom Slovenska do EÚ sa otvorili možnosti pracovať, podnikat', či učiť sa a žiť mimo územia Slovenska, ale treba poznať odpoveď aj na otázku: "Čo s tými, ktorí chcú pracovať a žiť tam, kde sa stále ešte sami identifikujú?"...

Problematika riešenia územnej identity obyvateľstva patriaceho historicky a hodnotovo k územnej lokalite, národu či štátu neskončilo pre Slovensko vstupom do Európskej Únie, ale práve to malo byť dostatočným impulzom k tomu, aby sa touto otázkou začali seriózne zaoberať všetky politické reprezentácie, ktorým záleží na dôstojnom postavení štátu i regiónov v EÚ.

V predkladanej stručnej práci som sa snažil prispieť k pochopeniu dôležitosti chápania územnej identity a jeho budovania ako hlavného zdroja pri vytváraní jednotiacich hodnôt štátu. Zároveň som sa pokúsil z existujúcich rozporov vo vývoji regiónov a vzťahov medzi regiónmi a štátom vytýčiť ťažiskové príčiny narušenia harmónie územnej identity

v regiónoch a načrtnúť možnosti riešenia identifikovania sa s Európskou Úniou prostredníctvom dôslednej analýzy faktoru územnej identity.

Literatúra

Blažek, J.; Uhlíř, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolínium.

Falt'an, L.; Gajdoš, P. (1995): *Marginálne územia na Slovensku - história a súčasnosť*. In: Sociológia, č. 1-2.

Gajdoš, P. (2002): *Človek, spoločnosť, prostredie*. Bratislava: SAV.

Hilf, R. (1992): *Je regionalizmus cestou k európskemu zjednoteniu?* In: Medzinárodná politika, ročník XVI, č. 10., s. 6-8.

Mesežnikov, G. (ed.) (2002): *Volby 2002. Analýza volebných programov politických strán a hnutí*. Bratislava: IVO.

Rochel, W. (2000): *Budúcnosť je Európa regiónov*, Verejná správa, č. 25/200, 8.12.2000, s. 18.

Vencálek, J. (1999): *Protisměry územní identity*. Český Těšín: OLZA.